

QÜESTIONS TEOLÒGIQUES 17

La pau. Clam i exigències
del nostre temps

Jornades d'Ètica i Món Contemporani

Facultat de Teologia de Catalunya

14-15 de febrer de 2011

Barcelona 2015

© Facultat de Teologia de Catalunya
C/ Diputació, 231 - 08007 Barcelona

ISBN: 978-84-944840-0-1
Dipòsit Legal: B-27080-2015

Maquetació i impressió: I. G. Santa Eulàlia
Carrer de Sant Joan Bosco, 10 - 08187 Santa Eulàlia de Ronçana

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Relacions Institucionals

Índex

1. Salutació	9
Mons. Lluís Martínez Sistach	
2. Presentació	13
Antoni Babra	
3. Anàlisi dels conflictes mundials	17
Senén Florensa	
4. La pau a la terra	29
Federico Mayor Zaragoza	
5. Principals elements del recent Magisteri Pontifici sobre la pau	41
Flaminia Giovanelli	
6. Obligacions i compromisos a favor de la pau	59
Mario Giro	
7. No hi ha pau sense justícia i no hi ha justícia sense perdó	73
Joan Costa	

Salutació

Mons. Lluís Martínez Sistach
Cardenal Arquebisbe de Barcelona

Comencem aquestes Jornades dedicades a la pau, clam i exigència del nostre temps. Em plau saludar molt cordialment tots els membres de la mesa; em plau també saludar tots els professors, càrrecs, docents, senyores i senyors que participen en aquestes Jornades. I dir-vos unes paraules de salutació.

En la declaració jurídica, la pau és molt més que la simple absència de guerra; representa la plenitud de la vida. La pau no és, com sabeu, una simple construcció humana, és també un do de Déu. Recordem aquella benedicció bíblica: «Que el Senyor fixi damunt teu la seva mirada i et doni la pau» La promesa de pau que recorre tot l'Antic Testament troba el seu acompliment en la persona de Jesús. Ell és la nostra pau, que ha abatut el mur de l'enemistat que separava els homes reconciliant-nos amb Déu. L'acció per la pau mai no va separada de l'anunci de l'evangeli, que és justament, l'evangeli, la bona nova de la pau. La pau, d'alguna manera, és com la salut humana; només la valorem degudament quan no la tenim o la perdem. La pau no és simplement absència de guerra

ni tampoc en un equilibri estable de forces adverses, sinó que es fonamenta en una concepció correcta de la persona humana i requereix la construcció d'un ordre segons la justícia i l'amor. La pau està en perill quan no reconeix a l'home allò que se li deu com a home; quan la seva dignitat no és respectada i quan la convivència no s'orienta al bé comú. Per la construcció d'una societat pacífica que viu en pau i pel desenvolupament integral de les persones, pobles i nacions la defensa i la promoció dels drets humans són essencials. Com fàcilment podem veure, la pau no és simplement absència de la guerra, certament la pau és fruit de la justícia: aquesta, la justícia és el nom nou de la pau. L'Església sempre ha tingut una contribució molt important en la construcció de la pau. La promoció de la pau en el món és part integrant de la missió en què l'Església continua l'obra redemptora de Crist en la terra. Les diferents religions no poden ni han de constituir una causa de conflicte. Tot el contrari: la recerca de la pau per part de tots els creients és més aviat un fort factor d'unitat entre els pobles. I tots recordem l'encontre internacional de pregària per la pau en el món, el mes d'octubre de l'any passat, celebrat per segona vegada a la ciutat Barcelona i promogut per la Comunitat de Sant Egidi, mantenint l'esperit d'Assís d'aquell 1986, on a la ciutat de sant Francesc Joan Pau II va reunir els líders de les principals religions del món per demanar la pau, per demanar a Déu el do de la pau i que aquest any, el papa Benet XVI, amb motiu dels vint-i-cinc anys d'aquell encontre també celebrarà a Assís un encontre semblant.

Avui i demà la nostra Facultat de Teologia de Catalunya, per mitjà del seu Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església, vol fer la seva aportació al servei de la pau com a clam i exigència del nostre temps. L'Església mira sempre endins, fona-

mentalment, no únicament, però principalment, endins de l'home i de la dona; mira el cor de l'home i de la dona, per això ensenya que una pau veritable només la fan possible el perdó i la reconciliació: el perdó recíproc no ha d'anul·lar les exigències de la justícia ni, menys encara, impedir el camí que porta a la veritat. Justícia i veritat representen, en canvi, els requisits concrets de la reconciliació. Directament i indirectament el contingut de la Doctrina Social de l'Església contribueix a establir uns principis que són constructors de l'autèntica pau. Tots recordem d'una manera especial aquella famosa encíclica, actual també, la *Pacem in Terris*, del Papa Joan XXIII. Aquestes jornades d'ètica i món contemporani amb les intervencions dels seus ponents ens enriquiran amb un major i més profundit coneixement de la Doctrina Social de l'Església. Dono per inaugurades aquestes Jornades i desitjo que amb la participació de tots, posem un nou i important gra de sorra a favor de la pau responent al clam i a l'exigència del nostre món, donant resposta al que tenen tot el dret a demanar-nos els homes i dones del nostre món: «Vosaltres, cristians, què aporteu a la construcció de la pau?».

Presentació

Antoni Babra

Professor de Moral Social. Director del SEDASE

La Facultat de Teologia de Catalunya a través del Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església (SEDASE) del Departament de Teologia Moral, ha organitzat els dies 14 i 15 de febrer de 2011 una Jornada sobre *La pau, clam i exigència del nostre temps*. La Facultat de Teologia de Catalunya no vol restar en silenci davant les dificultats per assolir la pau en el nostre temps i aporta la seva capacitat d'aglutinar el pensament ètic i teològic, mètode i nivell acadèmic amb els senyors ponents d'aquestes Jornades d'Ètica i Món contemporani.

Em plau presentar aquestes Jornades d'enguany en l'escaïença dels 25 anys del document de l'episcopat espanyol *Constructores de la paz*. Valgui, ara, almenys el meu reconeixement personal. De fet, el títol d'aquestes Jornades està extret del capítol primer de l'esmentat document.

Constructores de la paz, va ser un document esperat, brillantment ponderat, serè i reconciliador de l'herència de la Guerra Civil del 1936-1939. Era l'any 1986, Any Internacional de la Pau i a Espanya havíem de votar el referèndum de permanència a l'OTAN. En aquells anys, a Espanya i a Catalunya es vivia una situació de conflictes socials semblants als

d'avui, que sempre tenen relació amb la justícia social i, en conseqüència, amb tot el que està relacionat amb la pau o la inestabilitat social: l'atur, la pèrdua de valors, l'encaix de les nacionalitats històriques en el conjunt de les autonomies d'Espanya, la persistència del terrorisme intern, etc.

Aquell document afirma que la pau és possible amb la col·laboració de tots, enfortida pel clam i la convicció d'una nova època de la història humana i una irrenunciable exigència del nostre temps. El document qualificà moralment per primera vegada el terrorisme intern en l'Estat espanyol, com «intrínsecament pervers»; paraules que encara ara ressonen dintre meu quan davant l'esplanada de la nostra catedral de Barcelona, el 25 de juny de 1987, —un any després del document *Constructores de la paz*—, el cardenal Narcís Jubany, reiterava la reprovació absoluta del terrorisme en l'homilia de la missa per les 18 víctimes de la massacre d'Hipercor, esdevinguda uns dies abans a la nostra Ciutat.

Crec que serà just que *Constructores de la paz*, trobi en aquestes Jornades el reconeixement profètic que mereix perquè el camí de la pau sempre serà una tasca humana i cristiana pendent. L'exigència de pau és peremptòria; construir la pau universal és condició indispensable per a la subsistència de la humanitat; la pau a la terra és el clam d'una mentalitat totalment nova; la cultura de la pau és una obligació moral de tothom i un compromís estructural per a la governança mundial, tot implicant l'aturada de la cursa d'armaments.

Les Jornades d'aquests dos dies volen incidir en aquesta ineludible dimensió ètica constructiva: «Construir la pau», aquí, al nostre País, a Europa i arreu del Món. Un Món enfrontat a uns conflictes provocats, actualment, no pas per l'amenaça Est Oest, sinó per les moltes tensions que la globalització im-

posa en el moment present i són causa de greus conflictes, com ara l'anomenada «barrera mediterrània». ¿Què està passant a la Mediterrània?

La pau —afirma el Concili Vaticà II— no és la simple absència de guerra, ni és un mer equilibri de forces oposades, sinó que és anomenada amb tota propietat una obra de la justícia (cf. GS 78). És a dir, basada en el bon ordre conforme al respecte a les lleis posades pel diví Fundador, a les lleis justes, al dret internacional i al compliment d'una justícia social ordenada al bé comú. Benet XVI reclama en el moment actual unes garanties per a la pau en el món que siguin salvaguarda de la llibertat religiosa, dels drets humans, del desenvolupament humà integral de tots els homes i pobles i del medi ambient. Aquestes són realitats bàsiques properes al concepte bíblic de *shalom* proferit sota el domini de l'Aliança i de l'àgape cristiana; la pau com a plenitud de vida i no solament com absència de guerra.

La Jornada d'avui centrarà el seu interès en la situació conflictiva del món, mitjançant l'anàlisi dels conflictes mundials a càrrec del Sr. Senén Florensa, de l'Institut Europeu de la Mediterrània; el Sr. Federico Mayor Zaragoza, de la Fundació Cultura de Pau i Comissió Internacional contra la Pena de Mort. Seguirà un diàleg moderat pel Dr. Arcadi Oliveres, de Justícia i Pau de Barcelona i professor de la Universitat Autònoma de Barcelona. Demà ens endinsarem en les consideracions de la dimensió ètica i de l'acció eclesial a càrrec del Dr. Joan Costa de la Facultat de Teologia de Catalunya; de la Sra. Flaminia Giovanelli, del Consell Pontifici Justícia i Pau de Roma-Santa Seu; i, el Sr. Mario Giro, de la Comunitat de Sant'Egidio de Roma. El diàleg que tot seguit s'oferirà serà conduït per la Sra. Llicenciada Concepció Huerta, de la nostra Facultat.

El Sr. Cardenal Lluís Martínez Sistach inaugura aquests Jornades tot palesant que, un cop més, l'Església de Barcelona s'acosta als conflictes del nostre món amb l'esperit d'aquell diàleg que brolla de la caritat i aplanava els camins de la pau.

Agraïm el suport que hem rebut de la Fundació Dr. Albert Bonet en la realització d'aquests Actes.

Moltes gràcies per la participació del Sr. Cardenal-Arquebisbe, dels senyors ponents, dels moderadors i per l'amable assistència del públic aquí present.

Anàlisi dels conflictes mundials

Senén Florensa,

Director de l'Institut Europeu de la Mediterrània

És per mi una satisfacció i un honor estar amb vostès aquest vespre dins el cicle sobre *La pau: clam i exigència del nostre temps*.

Em plau fer-ho com a director de l'Institut Europeu de la Mediterrània. Si em permeten agafaré aquest viarany. Els parlaré, fonamentalment, de la diversitat intercultural i de conflictes en l'espai euromediterrani, tot preguntant-me: ¿és la Mediterrània l'epicentre de la conflictivitat mundial? I fent, de moment, una reflexió més aviat històrica, deixant pel col·loqui els temes més actuals d'aquests dies que és possible que a molts de vostès els interessi.

Anem, per tant, a la primera part de reflexions, recordant que la Mediterrània ha estat sempre un espai complex. Fernand Braudel, gran mediterranista, deia que per la seva pròpia configuració geogràfica i per sota d'unes grans uniformitats simbolitzades, segons ell, per la vinya, el blat i, sobretot, per l'olivera, la Mediterrània es compon d'un seguit de microcosmos molt diferenciats: cada mar interior dels que l'integren és ja un món; i sobretot aquella cosa divertida que ens deia: que «tots som com una sèrie de granotes assegudes al voltant

d'un toll que és el nostre mar.» És veritat, així és de petit el nostre mar; però som granotes de tres continents diferents.

La Mediterrània ha estat sempre bressol de cultures i civilitzacions i és epicentre, avui, de conflictes que nascuts aquí influeixen i pertorben tot el món. La mateixa riquesa cultural i identitària de les societats mediterrànies fa que la marcada personalitat de cada grup i subgrup configuri un complexísim mosaic, però no és un mosaic de petites pedres o tesselles perfectament diferenciades i retallades, sinó de conglomerats de grups de substància cultural i històrica que s'interpenetren i s'entressoquen constantment al llarg del temps.

Si Samuel Huntington, que ha estat tan famós durant aquests anys, tingués raó amb la seva teoria del xoc de civilitzacions, certament la Mediterrània seria l'epicentre, en gran mesura, de la conflictivitat mundial. Segons ell, el segle XIX va ser el dels conflictes ideològics entre comunisme i capitalisme, entre feixisme i liberalisme, entre imperialisme i moviments d'alliberament nacional, etc. De la mateixa manera que els segles anteriors s'hi van viure conflictes entre els estats-nació o, en segles precedents, els conflictes senyoriais o de diferents grups. Però, segons ell, segle XXI, haurà de viure la confrontació entre civilitzacions, entre diferents grups culturals, en els quals la religió també tindrà un paper important, confrontacions identitàries entre cultures i civilitzacions. Huntington ens presenta com a confrontació bàsica, la del món islàmic amb l'occidental d'origen cristià esdevinguda, en gran mesura, la civilització universal en un món globalitzat.

Però som molts els qui creiem el contrari: que si bé és cert que existeix la diversitat cultural, aquesta és una riquesa a compartir i que no és cert la indubtabilitat del xoc entre civilitzacions. Això sí, caldrà fer un gran esforç en el camp del coneixe-

ment i de la valoració mútues en el camp del diàleg intercultural.

Així ens ho estan demostrant aquests dies els ciutadans de Tunísia o d'Egipte o de tot el món àrab enderrocant de forma pacífica règims autoritaris, repressius o corruptes, en nom de la llibertat i de la modernitat, invalidant aquella teoria demagògica que afirma que l'única alternativa als governs repressius dels països àrabs és l'extremisme islamista, cosa que no invalida, òbviament, la diversitat i complexitat culturals.

Hi ha llocs a la Mediterrània on aquesta complexitat arriba al paroxisme. Agafem per exemple els Balcans. Per a mi, els Balcans són com la línia de fractura d'un gran moviment tectònic de caràcter cultural gegantí. Els Balcans són el lloc on es troben i s'entressoquen tres grans plaques tectòniques històriques i culturals, tres continents, tres móns: el món europeu occidental, d'origen llatí, el món ortodox, d'origen eslau i grec, i el món turc i musulmà; tots tres es troben allà.

Si es vol considerar en termes més històrics, els Balcans són el punt de frontera i de fricció entre tres imperis que són tres móns: el Sacre Imperi Germànic, i els seus successors d'Europa occidental i central, d'arrel cristiana i catòlica; el món ortodox, que enclou tant l'herència grega com l'eslava, domina des sobretot històricament per l'imperi rus; i l'imperi otomà, plurinacional, tricontinental, conqueridor de Bizanci, seu durant segles des d'Istanbul del califat musulmà i dominador també d'aquella part de l'Europa dels Balcans, de la Turquia catòlica i de la pràctica totalitat del món àrab a l'Àsia i a l'Àfrica del nord, llevat del Marroc.

L'imperi otomà va ser espai d'acollida, tolerant amb bona part dels jueus de la diàspora, i especialment dels sefardites